

УДК 351.83 : 316 (477)

*Свидрук І. І.,
irena_svidruk@ukr.net, ORCID ID: 0000-0002-3099-6449,
Researcher ID: F-8502-2019,
д.е.н., проф., професор кафедри менеджменту, Львівський торговельно-економічний університет, м.
Львів*

*Сидорчук О. Г.,
sydorko91@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-7078-1557,
Researcher ID: C-4723-2016,
д.е.н., проф., завідувач кафедри регіонального та місцевого розвитку, Національний університет
“Львівська політехніка”, м. Львів*

ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ЇЇ ВІДНОВЛЕННЯ В УКРАЇНІ

Анотація. Статтю присвячено пошуку механізмів подолання соціальної кризи в умовах довготривалої воєнної агресії. Ціллю дослідження є аналіз гуманітарних аспектів відновлення соціальної безпеки України. Розглянуто засади і проаналізовано реальний стан гарантування соціальної безпеки в Україні у довоєнний період. Обґрунтовано, що в Україні соціальна безпека не є пріоритетною галуззю національної безпеки, у визначенні якої на перше місце поставлено захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу. У довоєнний період виявлено помірний рівень соціальної безпеки з чітко вираженим зв'язком із загальними закономірностями соціально-економічного розвитку. Визначено втрати соціальної сфери України від військової агресії та потреби у невідкладній гуманітарній допомозі. Аналіз відкритих інформаційних джерел дозволив стверджувати про катастрофічне положення у сфері соціальної безпеки українського суспільства через зумовлені війною руйнування об'єктів житлового фонду, соціальної інфраструктури, екологічні наслідки, ризики голоду. У статті проаналізовано задіяні механізми гарантування соціальної безпеки та проаналізовано принципи міжнародної гуманітарної допомоги. Наголошено, що реальні масштаби гуманітарної катастрофи, спричиненої війною, неможливо оцінити з причин продовження агресії РФ. Основні проблеми стосуються порушення механізмів захисту вразливих груп населення, великої хвилі біженців, зростання ризиків захворювань, переривання процесу навчання дітей, насильства та підризу на боєприпасах. Визначення потреби у невідкладній гуманітарній допомозі дозволяє подолати наслідки кризи в регіонах, звільнених від окупації або в яких велись активні бойові дії. Відзначено, що міжнародна гуманітарна допомога дозволила вирішити проблеми гострої фази соціальної кризи. За координації ООН до України скеровано кошти для термінового розміщення і харчування біженців, охорони здоров'я, забезпечення питною водою та засобами санітарії, захисту дітей, розмінування. UNICEF організувала відновлення роботи медичних закладів, психосоціальну підтримку дітей та жінок. Ця стаття започатковує глобальну дискусію про роль і місце гуманітарних аспектів у гарантуванні соціальної безпеки держави, що потерпає від збройної агресії. Подальші дослідження доцільно зосередити на ідеї спільного подолання гуманітарної кризи згуртованою міжнародною спільнотою.

Ключові слова: соціальна безпека, національна безпека, гуманітарна допомога, війна, міжнародна співпраця, оцінювання рівня соціальної безпеки, відновлення, механізми соціального забезпечення.

*Svydruk I. I.,
irena_svidruk@ukr.net, ORCID ID: 0000-0002-3099-6449,
Researcher ID F-8502-2019,
Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of Management, Lviv University of Trade and Economics, Lviv*

*Sydorchuk O. G.,
sydorko91@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-7078-1557,
Researcher ID: C-4723-2016,
Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of Regional and Local Development, Lviv Polytechnic National University, Lviv*

ASSESSMENT OF THE LEVEL OF SOCIAL SECURITY AND ITS RECOVERY IN UKRAINE

Abstract. The article is devoted to the search for mechanisms to overcome the social crisis in the conditions of long-term military aggression. The purpose of the study is to analyze the humanitarian aspects of the social security recovery in Ukraine. The principles and the real state of social security in Ukraine in the pre-war period are analyzed. It is substantiated that in Ukraine, social security is not a priority branch of national security, in the definition of which the protection of state sovereignty, territorial integrity, and the democratic constitutional order is put first. In the pre-war period, a moderate level of social security was found, with a clear connection with the general laws of socio-economic development. The losses of the social sphere of Ukraine from military aggression and the need for urgent humanitarian aid were determined. The analysis of open information sources made it possible to assert the catastrophic situation in the sphere of social security of Ukrainian society due to war-induced destruction of housing stock, social infrastructure, environmental consequences and risks of famine. The article analyzes the involved mechanisms of ensuring social security and analyzes the principles of international humanitarian aid. It was emphasized that the real scale of the humanitarian catastrophe caused by the war cannot be estimated due to the continued aggression of the Russian Federation. The main problems are related to the violation of mechanisms for the protection of vulnerable population groups, a large wave of refugees, an increase in the risk of diseases, the interruption of the process of children's education, violence and munitions detonation cases. Determining the need for urgent humanitarian aid allows overcoming the consequences of the crisis in regions freed from occupation or in which active hostilities were conducted. It was noted that international humanitarian aid made it possible to solve the problems of the acute phase of the social crisis. Under the coordination of the UN, funds have been directed to Ukraine for urgent accommodation and food for refugees, health care, provision of drinking water and sanitation, children protection, demining. UNICEF organized the recovery of medical facilities, psychosocial support for children and women. This article initiates a global discussion about the role and place of humanitarian aspects in ensuring the social security of a state suffering from armed aggression. It is advisable to focus further research on the idea of joint overcoming of the humanitarian crisis by a united international community.

Key words: social security, national security, humanitarian aid, war, international cooperation, evaluation of the level of social security, recovery, social security mechanisms.

JEL Classification: C13, F35, H 55, H 56, I 31

DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1205-2024-76-13>

Постановка проблеми. Розв'язавши агресивну, нічим не спровоковану війну проти України, Російська Федерація спричинила найбільшу з часів Другої світової війни гуманітарну кризу в європейській країні, вбивши та скалічивши тисячі українців і залишивши мільйони людей без житла та засобів до існування. Актуальність пошуку шляхів подолання соціальної кризи в умовах довготриваліт воєнної агресії проти України зростає, тоді як можливості гарантування соціальної безпеки різко знижуються. Соціальна безпека загалом є визначальною складовою соціальної політики України, а наявний на сьогодні стан її гуманітарної складової обумовлює необхідність допомоги міжнародної спільноти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Попри те, що питання соціальної безпеки традиційно розглядаються дослідниками, наукові дискусії зазвичай концентруються довкола питань сутності та гарантування соціальної безпеки, що відображено у дослідженнях Буняк Н. "Соціальна безпека людини: сутність та шляхи забезпечення" [4] та Петкун С. М. "Ціннісні основи соціальної безпеки в умовах цифрових трансформацій в Україні" [12]. Ціннісні засади соціальної безпеки в умовах цифрових трансформацій в Україні та методики оцінювання на різних рівнях оглянуто Чечель А. О. та

Харлановою Д. А. [24]. Індикатори оцінки соціальної безпеки в Україні на регіональному рівні описано Гнидюк І. В., Романовською Ю. А. [7], показники оцінювання соціальної безпеки висвітлено Бондаревською К. В. [2]. Питання моніторингу соціальної безпеки висвітлено в публікації Борейко Н. М. та Параниці С. П. [4]. Фрадинський О. наводить фінансово-економічний механізм гарантування соціальної безпеки в Україні [23].

Незважаючи на тривалу війну в Україні, досі практично відсутні публікації, пов'язані з висвітленням суто воєнних або гуманітарних проблем соціальної безпеки. Ми знайшли лише одне наукове дослідження соціальних аспектів волонтерської діяльності Сей Д. та Малиновської Н. [19] та одну публікацію з питань норм міжнародного гуманітарного права в діяльності миротворчих місій Піскун І., Дуднік І. [15].

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз гуманітарних аспектів відновлення соціальної безпеки України.

Вклад основного матеріалу дослідження. Україна є суверенною, незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. У мирному довоєнному житті

соціальний захист населення гарантував базовий набір трансфертів для забезпечення прийняттого рівня зайнятості та доходів для пенсіонерів, безробітних або незаможних працюючих осіб. Забезпечувалася загальнодоступність основних соціальних послуг у сфері охорони здоров'я, освіти, продовольчої безпеки, житла, водопостачання та санітарії, а також в інших сферах, визначених національними пріоритетами [6].

У 2003 р. поняття національної безпеки було визначено на законодавчому рівні в широкому соціально-гуманітарному контексті. Однак у 2018 р. відбулася зміна концептуального розуміння національної безпеки, наслідком чого стало звуження сфери національної безпеки з перенесенням змістовних акцентів із соціально-гуманітарного на воєнно-політичне трактування (табл. 1). У сучасному визначенні національної безпеки на перший план поставлено захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу і лише після цього – інших національних інтересів України, до яких належать життєво важливі соціальні інтереси людини, суспільства і держави.

Соціальна безпека в Україні розглядається як складне багатокритеріальне соціально-економічне явище, що визначає стан безпеки життєдіяльності людини та суспільства, супроводжується сталою соціальною системою гарантування безпеки і розвитку особистості, її соціальної захищеності та включає захищеність життєво важливих цілей, ідеалів, цінностей, інтересів соціальних суб'єктів, збереження, відтворення та розвиток людського і трудового потенціалу, підтримку системи життєзабезпечення й життєдіяльності. Гарантування соціальної безпеки здійснюється відповідно до Конституції, загально визначених принципів і норм міжнародного права, міжнародних договорів України, Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, законів, нормативно-правових актів Президента України та Кабінету Міністрів України та ін.

Оглянемо стан гарантування соціальної безпеки в Україні у довоєнний період.

Складовими соціальної безпеки, що підлягають вимірюванню, є: рівень та якість життя населення,

ступінь розподілу ресурсів життєзабезпечення, соціально-трудові відносини, доступність освітніх, оздоровчих, культурних і рекреаційних послуг, соціальний захист, особиста безпека, соціальні ресурси, соціальний капітал, права і свободи (табл. 2).

Для аналізу стану соціальної безпеки України в мирний період за кожною складовою ми сформуваємо інформаційну підсистему для визначення та ідентифікації конкретних індикаторів вимірювання рівня соціальної безпеки, диференціюючи індикатори за ієрархічними рівнями. Інтегральний показник рівня соціальної безпеки визначали шляхом адитивної згортки значень індикаторів, із використанням статистичної та соціологічної інформації. При представленні вихідних показників інформаційної множини $\{X_i\}$ різними одиницями виміру для адитивного агрегування вектор вихідних ознак $\{X_1, X_2, \dots, X_m\}$ замінювали вектором їх нормованих значень $\{Z_1, Z_2, \dots, Z_m\}$.

Нормовані значення вихідних індикаторів (Z_{ij}) розраховували:

$$\text{для стимуляторів } Z_{ij} = \frac{X_{ij} - X_j^{\min}}{X_j^{\max} - X_j^{\min}}; \quad (1)$$

$$\text{для дестимуляторів } Z_{ij} = \frac{X_j^{\max} - X_{ij}}{X_j^{\max} - X_j^{\min}}; \quad (2)$$

де X_{ij} – фактичне значення j -го індикатора за i -ю складовою; $i = \bar{1}, \bar{7}$; $j = \bar{1}, \bar{m}_i$; m_i – кількість індикаторів i -ї складової; Z_{ij} – нормоване значення j -го індикатора i -ї складової; X_j^{\max}, X_j^{\min} – граничні значення теоретичного розмаху варіації, визначали з 10% відхиленням від найбільшого та найменшого емпіричного значення j -го індикатора за аналізований період.

Таблиця 1

Основні елементи законодавчого визначення окремих видів безпеки

Національна безпека	Державна безпека	Воєнна безпека	Громадська безпека
Захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності й демократичного конституційного ладу			Захищеність життєво важливих для суспільства та особи інтересів, прав і свобод, забезпечення яких є пріоритетним завданням діяльності сил безпеки, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, які здійснюють узгоджені заходи щодо реалізації та захисту національних інтересів
та інших національних інтересів України	та інших життєво важливих національних інтересів		
від реальних та потенційних загроз	від реальних і потенційних загроз невоєнного характеру	від воєнних загроз	від впливу загроз

Джерело: сформовано за [39]

Ієрархічна модель оцінювання рівня соціальної безпеки України

Складова	Індикатори	
	держава, суспільство	соціальна група, людина
1	2	3
Нерівномірність розподілу ресурсів (демографічних, фінансових, матеріальних)	<ul style="list-style-type: none"> - депопуляція; - старіння населення; - нерівність розподілу доходів; - варіація регіональних індексів людського розвитку 	<ul style="list-style-type: none"> - коефіцієнти диференціації населення за рівнем доходів; - відсутність значного соціального розшарування
	<ul style="list-style-type: none"> - монетарні показники бідності; - немонетарні показники бідності, депривації; - індекси споживчих цін та інфляції; - формування середнього класу; - показники пенсійного забезпечення; - індикатори доступності продуктів; - суб'єктивні оцінки рівня матеріального добробуту населення 	<ul style="list-style-type: none"> - середні розміри реальної заробітної плати та доходів; - індекси реальної заробітної плати; - депривація; - матеріальний статус сім'ї; - доступність продуктів харчування; - самооцінка можливості віднесення себе до середнього класу; - рівень реальних пенсій; - рівень бідності; - рівень достатності доходів для забезпечення нормального рівня життя; - рівень задоволеності життям
Демографічна складова	<ul style="list-style-type: none"> - темпи зміни чисельності населення; - старіння населення; - показники відтворення населення; - індекси депопуляції 	<ul style="list-style-type: none"> - тривалість життя для окремих вікових груп
Загрози життю та здоров'ю людини	<ul style="list-style-type: none"> - середня тривалість життя; - міграція населення; - смертність та захворюваність; - захворюваність на соціально обумовлені хвороби; - девіантна поведінка; - правопорушення; - захворюваність та смертність через екологічні проблеми 	<ul style="list-style-type: none"> - показники природного приросту населення; - тривалість життя; - міграція; - особиста безпека (на вулиці, в громадських містах); - смертність від дорожніх пригод; - ризик нещасних випадків на виробництві, на транспорті, в побуті; - насильство
Зайнятість, соціально-трудові відносини	<ul style="list-style-type: none"> - безробіття, тривале безробіття; - зайнятість, неповна зайнятість; - економічна активність; - трудова міграція; - гідна праця; - рівень оплати праці 	<ul style="list-style-type: none"> - зайнятість, у тому числі за віковими групами; - зайнятість відповідно до освітньо-кваліфікаційного рівня; - рівень оплати праці, зміна купівельної спроможності заробітної плати
	<ul style="list-style-type: none"> - гарантії зайнятості, забезпечення роботою відповідно до професійно-кваліфікаційного рівня 	<ul style="list-style-type: none"> - рівень задоволеності роботою; - можливість знайти роботу з достатнім заробітком та кваліфікацією; - тривалість пошуку роботи
Освіта, розвиток людського потенціалу	<ul style="list-style-type: none"> - рівень та якість освіти; - доступність освіти; - можливості працевлаштування відповідно до освітньо-кваліфікаційного рівня 	<ul style="list-style-type: none"> - оцінка можливостей здобуття освіти; - рівень задоволеності якістю освіти; - можливості працевлаштування відповідно до одержаного освітньо-кваліфікаційного рівня
Соціальні відносини, соціальний потенціал, толерантність, суспільна модель	<ul style="list-style-type: none"> - дотримання прав і свобод громадян; - правопорушення, рівень злочинності; - оцінка можливостей масових протестів; - розлучення, сирітство; - соціальне виключення 	<ul style="list-style-type: none"> - рівень довіри до сусідів, сім'ї, родичів; - рівень задоволеності своїм становищем у суспільстві; - рівень довіри до органів державної влади, поліції, прокуратури, судів; - рівень довіри до засобів масової інформації; - дитяча та підліткова безпритульність, бездоглядність, сирітство
Інформаційна	<ul style="list-style-type: none"> - можливість отримання достовірної інформації; - можливість вільно висловлювати свої погляди; - користування Інтернетом 	
Соціальний захист	<ul style="list-style-type: none"> - пенсійне забезпечення; - економічні наслідки старіння населення; - показники соціального захисту 	<ul style="list-style-type: none"> - достатність пенсійного забезпечення; - рівень захищеності окремих груп (осіб із інвалідністю; громадян у складних життєвих умовах тощо)

За кожною внутрішньою складовою розраховували субіндекси рівня соціальної безпеки

$$I_i = \frac{1}{m_i} \sum_{j=1}^{m_i} Z_{ij}; \quad (3)$$

Інтегральний показник визначали як середню арифметичну з субіндексів за співвідношеннями:

за умови рівнозначності кожної складової в гарантуванні соціальної безпеки

$$I_{CB} = \frac{1}{7} \sum_{i=1}^7 I_i; \quad (4)$$

за умови нерівнозначності

$$I_{CB} = \frac{1}{7} \sum_{i=1}^7 W_i I_i; \quad (5)$$

де W_i – вага i -ї складової.

Вагові коефіцієнти визначали експертним шляхом за методом аналізу ієрархій [16].

При адитивній згортці за алгоритмом багатовимірної середньої простої (4) вплив окремих підсистем ($\Delta I_i, \text{відн.}$) на зміну інтегрального показника визначали за пропорційним розподілом за співвідношенням

$$\Delta I_i, \text{відн.} = \frac{\Delta I_{CB, \text{відн.}}}{\Delta I_{CB}} \cdot \Delta I_i \quad (6)$$

де $\Delta I_{CB, \text{відн.}}$ – темп приросту (зниження) інтегрального показника соціальної безпеки

$$\Delta I_{CB, \text{відн.}} = \frac{I_{CB, t} - I_{CB, t-1}}{I_{CB, t-1}} \cdot 100, \quad (7)$$

де $I_{CB, t, t-1}$ – рівні інтегрального показника за $t-1$ та t -й роки відповідно; ΔI_{CB} – абсолютна зміна інтегрального показника за відповідний період: $\Delta I_{CB} = I_{CB, t} - I_{CB, t-1}$; ΔI_i – абсолютна зміна i -го субіндексу за цей період.

Визначення відносного впливу субіндексів на темпи зміни інтегрального показника в цілому забезпечили ідентифікацію основних факторів зміни рівня соціальної безпеки як за кожен окремий рік, так і за весь аналізований період (табл. 3).

Враховуючи, що межі зміни інтегрального показника знаходяться в інтервалі (0-1), якісні характеристики рівнів соціальної безпеки визначали за атрибутивною шкалою (табл. 4):

$$h = \frac{X_{max} - X_{min}}{R} = \frac{1-0}{5} = 0,2 \quad (8)$$

Таким чином, попри зростання за період спостереження на 5,96%, загальний рівень соціальної безпеки в Україні у період до повномасштабного вторгнення Росії в цілому можна оцінити як помірний (рис. 1).

Таблиця 3

Динаміка субіндексів та інтегрального показника рівня соціальної безпеки в Україні за 2008-2017 рр.

Роки	Субіндекси за підсистемами соціальної безпеки							Сума	Інтегральний показник соціальної безпеки	Темпи зміни, ±% до попереднього року
	Матеріальний добробут	Соціально-трудова відносина	Демографічна ситуація	Безпека здоров'я та життя	Соціальний захист	Соціальне включення	Соціальне самопочуття			
	I_1	I_2	I_3	I_4	I_5	I_6	I_7			
2008	0,465	0,666	0,423	0,512	0,615	0,397	0,561	3,639	0,520	-
2009	0,447	0,544	0,466	0,499	0,539	0,445	0,605	3,545	0,506	-2,58
2010	0,482	0,462	0,462	0,509	0,490	0,330	0,647	3,382	0,483	-4,60
2011	0,485	0,465	0,505	0,489	0,457	0,375	0,552	3,328	0,475	-1,60
2012	0,516	0,468	0,529	0,515	0,468	0,470	0,454	3,420	0,489	+2,76
2013	0,519	0,508	0,566	0,518	0,478	0,567	0,425	3,581	0,512	+4,71
2014	0,501	0,520	0,500	0,585	0,473	0,693	0,506	3,778	0,540	+5,50
2015	0,442	0,435	0,419	0,552	0,414	0,698	0,418	3,378	0,483	-10,59
2016	0,548	0,471	0,399	0,572	0,367	0,754	0,400	3,511	0,502	+3,94
2017	0,677	0,565	0,342	0,731	0,437	0,773	0,369	3,894	0,556	+10,91
2018	0,713	0,584	0,321	0,742	0,501	0,776	0,412	4,049	0,578	+3,98
2019	0,740	0,601	0,311	0,760	0,512	0,770	0,415	4,109	0,587	+1,48
2020	0,610	0,553	0,310	0,524	0,568	0,621	0,383	3,569	0,510	-13,14
2021	0,692	0,620	0,307	0,608	0,585	0,631	0,413	3,856	0,551	+8,04

Джерело: розрахунки авторів

Атрибутивна шкала визначення рівня соціальної безпеки

R	Рівень соціальної безпеки	Кількісна оцінка
1	Дуже низький	0,0-0,2
2	Низький	0,2-0,4
3	Помірний	0,4-0,6
4	Високий	0,6-0,8
5	Дуже високий	0,8-1,0

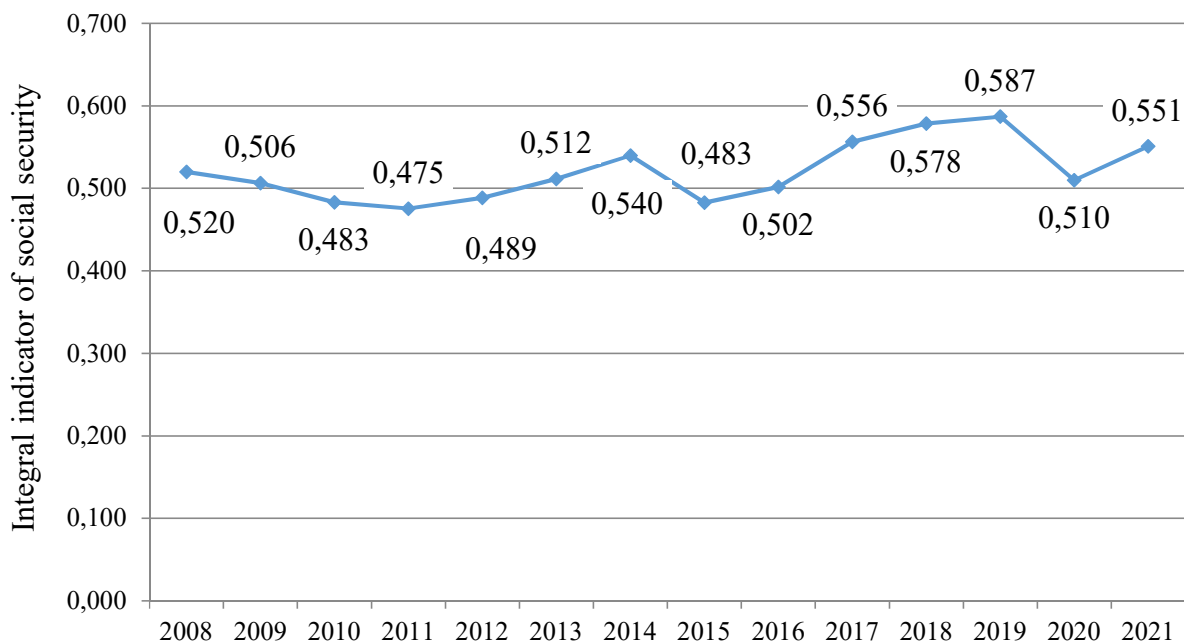

Рис. 1. Динаміка інтегрального показника соціальної безпеки України довоєнного періоду

Джерело: розрахунки авторів

Перейдемо до аналізу задокументованих втрат соціальної сфери України від військової агресії Росії.

На початку 2014 р. проти України з боку РФ було розпочато гібридну війну, анексовано АР Крим, окуповано частини Донецької і Луганської областей. Внаслідок гібридної агресії на кінець 2021 р. під тимчасовою окупацією перебувало близько 7% території України, людські втрати становили 3375 загиблих та близько 8 тис. поранених цивільних українців, понад 1177 тис. осіб вимушено опинились у статусі внутрішніх переселенців. На окупованих територіях порушуються права українців, до них застосовують політичні репресії, обмежується можливість виїзду (окрім напрямку Росії), спілкування з рідними, які покинули окуповані території, навчання в школах та ВНЗ ідеологічно переорієнтовано на російські наративи. Спостерігається знищення та занепад значної кількості підприємств до ліквідації робочих місць та зниження доходів населення [1].

24 лютого 2022 р. РФ розпочала повномасштабне вторгнення по всій довжині спільного

кордону, а також із території Республіки Білорусь. У майбутньому українці, як і вся світова спільнота, дізнаються реальні масштаби гуманітарної катастрофи, спричиненої війною, адже сьогодні все ще продовжуються бойові дії, міста і села України щодня руйнуються невибірконими ракетними атаками та нальотами безпілотників, гинуть мирні люди, на окупованих територіях відбуваються викрадення, катування та позасудові страти цивільних. Так, лише у березні 2023 р. список жертв російської агресії збільшився на 765 загиблих, а загалом на початок квітня 2023 р. кількість жертв серед мирних жителів України становила 8534 осіб вбитими та 14370 – пораненими [29].

За оцінками Київської школи економіки, фахівці якої спільно з Офісом Президента, Міністерством економіки та НБУ фіксують втрати від війни, загальна сума прямих задокументованих збитків житловій та нежитловій нерухомості, іншій інфраструктурі склала понад \$143,8 млрд (рис. 2) [27].

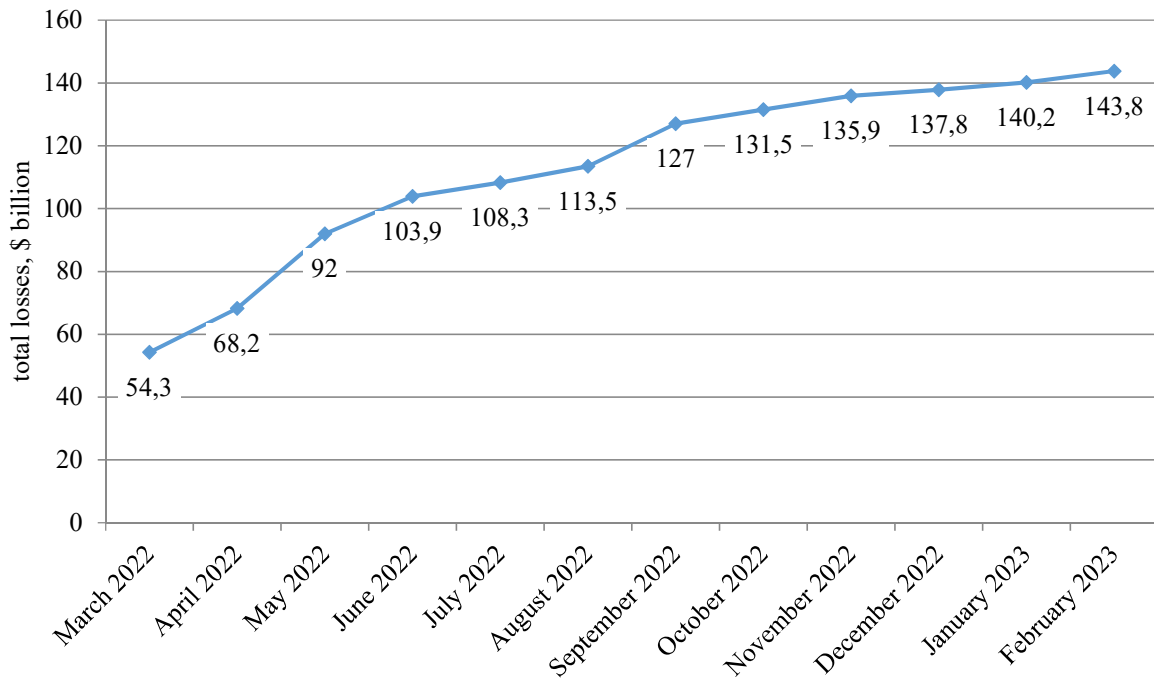

Рис. 2. Динаміка сукупної оцінки прямих втрат України від війни, \$ млрд.

Джерело: [27]

Таблиця 5

Оцінка прямих втрат інфраструктури у грошовому вимірі (станом на лютий 2023 р.)

Тип майна	Оцінка прямих втрат, \$ млрд	Частка втрат, % в загальній структурі
Житлові будівлі	53,6	37,3
Інфраструктура	36,2	25,2
Активи підприємств	11,3	7,9
Освітня інфраструктура	8,9	6,2
АПК та земельні ресурси	8,7	6,1
Енергетична інфраструктура	8,1	5,6
Лісовий фонд	4,5	3,1
Транспортні засоби	3,1	2,2
Торговельні заклади	2,6	1,8
Житлово-комунальне господарство	1,4	1,0
Заклади культури, туризму, спорту	2,2	1,5
Заклади охорони здоров'я	1,8	1,2
Адміністративні будівлі	0,5	0,4
Цифрова інфраструктура	0,6	0,4
Заклади соціальної сфери	0,2	0,1
Фінансовий сектор	0,04	0,01
Разом	143,8	100

Джерело: [27]

Зокрема, руйнування житлового фонду оцінюються у \$53,6 млрд (37,3% всіх руйнувань), пошкоджено або зруйновано близько 150 тис. житлових будинків (131,4 тис. приватних та 17,5 тис. багатоквартирних). Загальна площа пошкоджених або зруйнованих об'єктів становить 83,1 млн кв. м (8,2% загальної площі житлового фонду України), житло близько 1,3 млн домогосподарств (близько 3,2 млн осіб) є пошкодженим або зруйнованим. Повернення до довоєнного стану потребуватиме поточного і капітального ремонту та реконструкції

житлових будівель, нового будівництва; відновлення прибудинкових територій (озеленення, дитячих майданчиків тощо), закупівлі меблів і побутової техніки.

Загалом втрати від руйнувань соціальних об'єктів та установ, закладів освіти, науки та охорони здоров'я, культурних споруд, спортивних об'єктів, адміністративних будівель складають близько \$13,69 млрд (табл. 5).

Внаслідок бойових дій було зруйновано щонайменше 915 та пошкоджено 2165 освітніх

закладів (дитячих садочків, шкіл, закладів передвищої (коледжі і технікуми), вищої (інститути, університети, академії) та спеціалізованої освіти. Задokumentовані збитки складають \$8,94 млрд. Крім того, знищено, пошкоджено та вилучено на потреби Збройних Сил України 117 об'єктів майна 34 закладів НАН України (оцінка втрат за науковими закладами НАНУ \$7,8 млн).

Від початку війни пошкоджено або зруйновано щонайменше 1216 комунальних закладів охорони здоров'я (лікарні, поліклініки, консультативно-діагностичні центри, фельдшерсько-акушерські пункти, амбулаторії, реабілітаційно-оздоровчі центри, лабораторні центри та центри крові). Збитки від руйнувань складають \$1,8 млрд (1,2% загальних втрат), на лікарняні втрати припадає 80% втрат по галузі.

Збитки інфраструктурі державних соціальних послуг (заклади соцзахисту, геріатричні установи, санаторії, дитячі табори та дитбудинки, інтернати, заклади підтримки бездомних) складають \$0,2 млрд.

В енергетичному комплексі України сектор електроенергії страждає найбільше, Росія продовжує здійснювати цілеспрямовані масштабні атаки на об'єкти виробництва, передачі та розподілу електроенергії (попередня оцінка загальної суми збитків майже \$6,5 млрд). Уражено всі підконтрольні Україні теплові електростанції, гідроелектростанції, а також 13 теплоелектроцентралей. Поточна оцінка ускладнена відсутністю інформації про пошкодження на об'єктах, що перебувають під окупацією або доступ до яких неможливий через постійні обстріли або значні ризики мінувань.

Війна призвела до зниження купівельної спроможності українців майже на 40% [13] через

зменшення доходів домогосподарств або навіть повне позбавлення їх джерел доходів, узалежнивши продовольчу безпеку значної частини українців від благодійної гуманітарної допомоги. Скорочення реального ВВП України на 29,1% у 2022 р. може спричинити у 2023 р. зростання рівня бідності населення до 60%, що зумовлює ризики для продовольчої безпеки вразливих домогосподарств і громад. У міських районах спостерігалось більше постраждалих, ніж у сільській місцевості, повідомлялось про нестачу продовольства, води, електроенергії та тепла, що сприяло зростанню гострого недоїдання.

Оцінювання збитків агропромислового сектору України має включати аналіз змін в економічних потоках, втрачених обсягів виробництва та доходів вздовж усього ланцюга постачання харчових продуктів та рівня збереженості ресурсного потенціалу [17]. Для моделювання можливостей відновлення продовольчої безпеки у ближчій часовій перспективі ми розрахували контрфактичний стан агропромислового сектору з врахуванням рівня ВВП України у 2021 р. 5459,6 млрд грн, оцінки продовольчого ринку в 1027,1 млрд грн, прогнозів реального зростання у 2022 р. на рівні 3,4% при інфляції в 5%. Отож, контрфактичний стан ми оцінили в 1203,5 млрд грн. Очікувані втрати становлять 168,5 млрд грн у цінах 2020 р. Застосувавши коригування на рівень зростання виробництва агропродукції у 2021 р. (21,85%) та рівень інфляції (14,4%), отримали оцінку втрат у 389,8 млрд грн. При рівні інфляції 29,1% втрати 2022 р. можна оцінити в 513,6 млрд грн або 50% (інерційний стан на рис. 3).

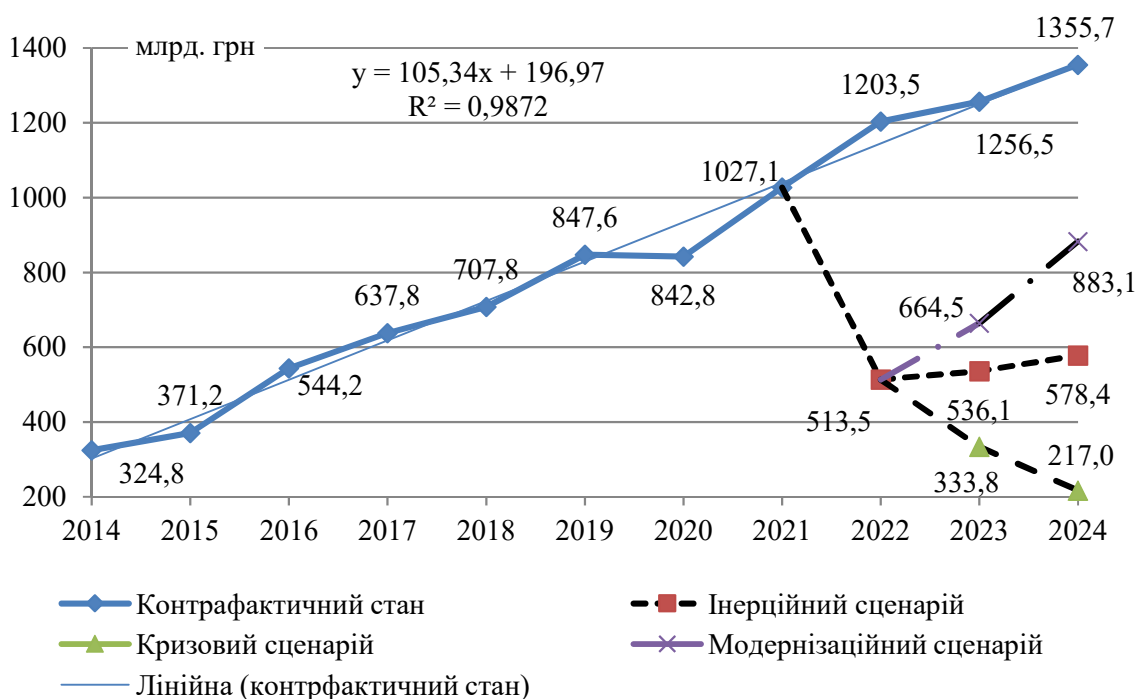

Рис. 3. Сценарні перспективи динаміки розвитку агропромислового сектору України
Джерело: розрахунки авторів

Здійснене моделювання з високою достовірністю ($R^2 = 0,987$) свідчить про можливість продовольчої катастрофи в разі тривалого продовження військової агресії. Водночас припинення бойових дій не стане суттєвим фактором покращення ситуації. Високий рівень матеріальних, людських і логістичних втрат і фізичне ушкодження інфраструктури потребуватиме державного регулювання і створення спеціальних умов для післявоєнного відновлення агропромисловості України.

До сукупних збитків соціальної безпеки України ми віднесли і проблему замінування територій, де велися бойові дії, та щойно звільнених регіонів. Ще від початку російської гібридної війни проти України розмінування потребувало понад 16 тис. кв. км землі в Донецькій та Луганській областях [10], що стало причиною ухвалення Закону про протимінну діяльність, яким визначено правові основи, принципи та основні складові діяльності з розмінування. Управління ООН з координації гуманітарних питань визначило Україну як одну з найбільш забруднених мінами територій у світі [28]. За повідомленням ДСНС, площу небезпечної території визначено у 185 тис. кв. км [5]. Оцінюючи потенційні витрати на розмінування, Mind Intelligence розрахував, що МНС України для цієї мети може знадобитися до \$10 млрд [8].

Отже, визначено та обґрунтовано потребу України у невідкладній гуманітарній допомозі.

Станом на кінець 2022 р. понад 17,7 млн українців відчували необхідність такої допомоги,

зокрема захисту потребувало понад 3,4 млн дітей. За час війни 480 дитину було вбито, 968 – поранено, мільйони дітей змусили втікати, розлучили з родинами або вони опинилися під загрозою насильства [30]. Найбільш гостро гуманітарні проблеми постали в районах, де тривалий час велися активні бойові дії. Літні люди, особи з інвалідністю та діти виявились особливо вразливими категоріями через обмежену мобільність, вплив обстрілів та загострення економічних проблем. На підконтрольній Уряду території гострота потреб була нижчою, гуманітарної допомоги здебільшого потребували внутрішньо переміщені особи (ВПО) [14].

У регіонах, які постраждали внаслідок бойових дій, порушено механізми захисту вразливих дітей і родин, зросли ризики захворювання дітей, насильства, розлучення сімей, торгівлі дітьми та підризу на боєприпасах. Психічне здоров'я близько 1,5 млн дітей опинилося під загрозою через жахи війни, для мільйонів із них перервалося навчання у школі, адже 2300 шкіл постраждали від бомбардувань, а щонайменше 286 були повністю зруйновані.

Війна Росії спричинила найбільшу хвилю біженців після Другої світової війни. Станом на січень 2023 р. в Україні офіційно зареєстровано 4867,1 тис. ВПО (рис. 4), з них 30% – це пенсіонери та люди з інвалідністю, понад 4 млн українців зареєструвалися для отримання тимчасового захисту в європейських країнах [9].

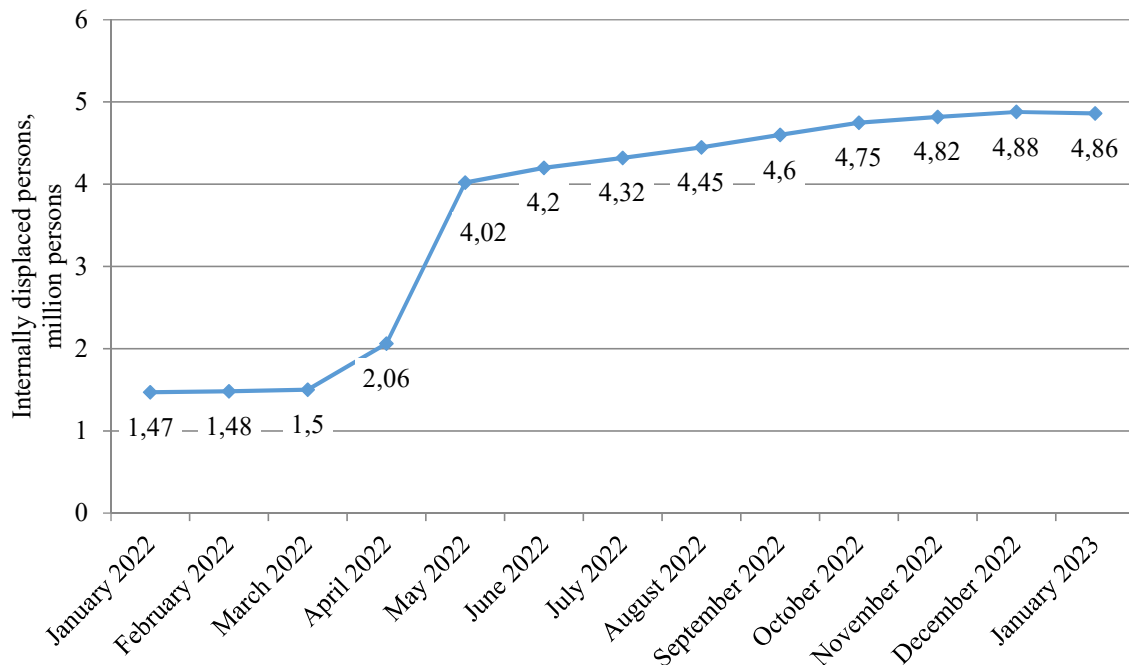

Рис. 4. Динаміка кількості ВПО в Україні за 2022 рік, млн осіб

Джерело: [9]

Оглянемо механізми гарантування гуманітарної складової соціальної безпеки під час війни.

З метою задоволення потреб постраждалих українців Урядом України вживаються заходи для налагодження функціонування системи соціальної підтримки населення. Зокрема, законодавчо визначено процедури виплати призначених державних допомог у період воєнного стану. ВПО пенсійного віку, особи з інвалідністю, інші особи, які перебувають у складних життєвих обставинах, можуть отримувати соціальні послуги за фактичним місцем перебування. Передбачено альтернативні способи виплати грошових допомог на випадок збоїв у роботі банківських установ.

Механізмом забезпечення соціального захисту населення під час оплати житлово-комунальних послуг є програма житлових субсидій, яку максимально спрощено з метою доступності для ВПО. Запроваджено порядок надання допомоги на проживання ВПО, відповідно до якого у 2022 р. із держбюджету було виділено 52,8 млрд грн для понад 2,3 млн ВПО [15].

До вирішення гуманітарних проблем долучився і український бізнес, попри те, що й сам зазнав значних втрат від війни. Так, у березні 2022 р. понад 63% підприємств у повному обсязі виплачували працівникам заробітну плату, при цьому 45% оформили виплати у вигляді авансових платежів. Лише 1% працедавців ухвалили рішення про звільнення працівників або надання їм неоплачуваних відпусток, ще 3% – зменшили заробітну плату персоналу. Важливо, що понад 41% підприємств із перших днів війни надавали матеріальну допомогу армії, 35% – персоналізовано підтримували своїх працівників, які захищають Батьківщину, 56% власним коштом здійснювали відправку продуктивих та інших гуманітарних вантажів у зони бойових дій [18]. Через 3 місяці війни 23% підприємств змушені були ухвалювати рішення про оптимізацію бізнес-напрямів, 16% про релокацію, 12% про реорганізацію, простій оголосило 10% підприємств, припинення діяльності на невизначений період – 8%, закриття – 7%. Водночас під впливом війни 26% підприємств заморозили бюджети на розвиток персоналу, 16% – відмінили преміальні виплати, 13% – постали перед необхідністю скорочення персоналу, 11% – зменшення рівня оплати праці, 2% – звільнення частини працівників. 56% керівників повідомили, що працівники, які отримали тимчасовий прихисток у країнах ЄС, продовжують працювати дистанційно з відповідною винагородою, 8% запропонували таким громадянам оформити відпустку без збереження заробітної плати, 3% підприємств виплачують цим працівникам матеріальну допомогу [26]. Через півроку боротьби українського народу з агресором близько 72% компаній повністю відновили функціонування, 27% продовжували працювати частково, понад 83% підприємств забезпечили виплату заробітної плати в повному обсязі, на 16% відбулось її зниження, 1% підприємств виявилися неспроможними виплачувати зарплату. Оцінюючи найскладніші виклики для підприємств, їх керівники відзначили безпеку

працівників (71%), логістичні проблеми (44%), втрату клієнтської бази або замовлень (34%), проблеми у бізнес-партнерів (33%) та ускладнення зовнішньоекономічної діяльності (22%). 87% керівників підкреслили важливість розвивати персонал навіть в умовах війни [25].

У правовому полі ЄС соціальна безпека є пріоритетною, законодавчо стратегічно визначені як загрози соціальній безпеці, так і напрями їх подолання. Невмотивована військова агресія Росії проти України спонукала різні країни до організації невідкладної гуманітарної допомоги українцям. Зокрема, Рада Європи в рамках погодженого нового Плану дій ЄС для України на 2023-2026 рр. передбачає 50 млн євро на проекти, пов'язані з фіксацією воєнних злочинів Росії та мінімізацією гуманітарних наслідків російської агресії. У 2022 р. ООН скерувала до України понад \$4,5 млрд для цілей розміщення та харчування ВПО, відновлення продовольчої безпеки, охорони здоров'я, забезпечення питною водою, засобами санітарії та гігієни, виплати багаточислової грошової допомоги, захисту дітей, протидії гендерно обумовленому насильству, протимінної діяльності. ОБСЄ за кошти Зведеного бюджету реалізувала 18 проектів загальною вартістю близько 1,2 млн євро та 18 позабюджетних проектів (за кошти окремих держав – учасниць ОБСЄ) загальною вартістю 37,4 млн євро.

UNICEF підтримав 1005 закладів охорони здоров'я, зокрема 312 перинатальних центрів в Україні на загальну суму понад \$35,8 млн. Заходи з психосоціальної підтримки для подолання наслідків війни та вимушеного переїзду охопили майже 3 млн дітей, 352,1 тис. жінок та дітей отримали допомогу служб реагування на гендерно зумовлене насильство, 684,9 тис. дітей забезпечено зимовим одягом, наборами непродовольчих товарів та засобами захисту, понад 300 дітей із інвалідністю надано засоби реабілітації. Здійснено підтримку 1,5 млн дітей у доступі до освіти, створено безпечний простір у школах. У 2023 р. структури гуманітарного управління UNICEF розширюватимуть адаптивне реагування на непередбачувану ситуацію в Україні, зокрема доставку критичних товарів, надання життєво важливих послуг, покращення соціальних послуг [30].

Державні та місцеві органи влади в Україні співпрацюють із UNHCR для надання гуманітарної допомоги (за можливості доступу) найбільш уразливим верствам населення, що включає тимчасовий притулок, грошову допомогу та предмети першої необхідності. Для підтримки сімей із дітьми за участю UNICEF розроблено спільний проект соціальної підтримки найбільш вразливих категорій населення. За підтримки Програми розвитку ООН в Україні та фінансової підтримки Швеції створено платформу «Допомога для задоволення нагальних потреб (щодо забезпечення продуктами харчування, засобами особистої гігієни, ліками, побутовими речами, одягом) постраждалих від війни українців.

Великі заможні країни надають більшу допомогу в абсолютному вираженні, водночас вклад

менших країн також є надзвичайним. Так, відносно ВВП країн, найбільшою підтримкою відзначилися Естонія (1,3%), Латвія (1,19%), Литва (0,86%), Польща (0,88%) та Болгарія (0,67%). Для понад 1,5 млн українських біженців тимчасовий притулок забезпечила Польща, понад 900 тис. надано тимчасовий захист у Німеччині, близько півмільйона – у Чехії. 96% українців у Польщі подали заявку на отримання індивідуального ідентифікаційного номера PESEL. При цьому лише 22% мають у планах залишитись у Польщі після війни (у більшості випадків через те, що їхні домівки в Україні фізично знищені), тоді як 48% планують повернутися в Україну за сприятливих обставин, а близько 8% вже будують відповідні плани.

Понад 80% українських біженців старше від 18 років, яких прихистила Польща, – жінки, близько 55% – люди у віці 18-39 років, ще 32% – у віці 40-59 років, 12% – особи у віці 60 років та старші. 45% біженців мають вищу освіту ступеня магістра та вищу, 24% – ступеня бакалавра, 15% – повну середню освіту, 14% – технічну або професійну освіту. Близько 19% біженців у Польщі працевлаштувалися за фахом, ще 19% – знайшли роботу не за спеціальністю, 28% перебувають у пошуках роботи, 17% не мають можливості працювати через необхідність догляду за дітьми.

Загалом польська система соціального забезпечення постала перед проблемою надання належної допомоги всім групам українських біженців, зберігаючи при цьому соціальну справедливість і враховуючи фінансові можливості держави. Для забезпечення захисту нужденних було задіяно інститути соціального забезпечення, *Zakład Ubezpieczeń Społecznych (ZUS)* як адміністративний орган, відповідальний за соціальне страхування, застосовував існуючі нормативно-правові акти та спеціальні правові рішення, спрямовані на допомогу українським біженцям.

Основним джерелом забезпечення фінансової підтримки біженців є польські (центральні та місцеві) органи влади (48%), міжнародні організації та благодійні фонди (36%), польські благодійники (12%). Про високу ефективність гуманітарної підтримки українських біженців у Польщі свідчить повне задоволення основних життєвих потреб: у безпечному житлі, питній воді, харчуванні, санітарно-гігієнічному забезпеченні, сезонному одязі. Так, 62% біженців мешкають у житлі, яке оплачують самостійно, 19% – у соціальному житлі, 8% проживають у центрах для біженців. 49% біженців зверталися до лікарів, 51% мали доступ до необхідних ліків.

Визнаючи надзвичайно велику гуманітарну допомогу Польщі постраждалим від війни українцям, слід відзначити, що польська система гарантування національної безпеки продемонструвала переваги сучасних підходів до гарантування соціальної безпеки. Стратегія національної безпеки Польщі є трирівневою та передбачає глобальний, державний і регіональний рівень [22]. Сучасне середовище безпеки країни характеризується цінностями, національними інтересами та стратегічними

завданнями у сфері національної безпеки. До національних інтересів належать забезпечення незалежності, територіальної цілісності, суверенітету та безпеки держави та її громадян [21]. Діяльність держави згідно зі Стратегією національної безпеки полягає в тому, щоб захистити об'єкти та матеріальні ресурси потенціалу національної безпеки від загроз у мирний час, час кризи та війни, підтримувати функціонування операційних підсистем системи національної безпеки [20]. Отже, досвід Польщі щодо формування законодавства про національну безпеку з виокремленням сфер економічної та соціальної безпеки, новими поглядами на гарантування зовнішньої безпеки й побудови міжнародних відносин із США і країнами ЄС доцільно враховувати та адаптувати до умов України.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі.

1. Соціальна безпека є передумовою не лише соціального, але й економічного прогресу країни. Гарантування соціальної безпеки людини, суспільства і держави є центральним концептом, навколо якого має бути структурована діяльність усіх гілок влади. Попри це, в Україні соціальну безпеку не можна визначити як пріоритетну галузь національної безпеки, у визначенні якої на перший план поставлено захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу.

2. Встановлено, що низький рівень економічного розвитку української економіки у довоєнний період супроводжувався незадовільним рівнем життя громадян, що, своєю чергою, формувало соціальні небезпеки. Запропонована авторська методика визначення рівня соціальної безпеки забезпечила адекватну оцінку рівня, ідентифікації факторів впливу та тенденцій динаміки соціальної безпеки, що може бути корисним в якості методологічного підґрунтя під час розробки та втілення системи державного регулювання гарантування соціальної безпеки. Виявлено помірний рівень соціальної безпеки з чітко вираженим зв'язком із загальними закономірностями соціально-економічного розвитку України та однозначним впливом точок біфуркації (гібридна агресія РФ у 2014 р. та пандемічний вплив у 2020 р.).

3. Реальні масштаби гуманітарної катастрофи, спричиненої війною, на сьогодні неможливо оцінити з причин продовження агресії РФ. Водночас аналіз відкритих інформаційних джерел дозволяє стверджувати про катастрофічне положення у сфері соціальної безпеки українського суспільства, що зумовлено масштабними руйнуваннями або цілковитим знищенням об'єктів житлового фонду, соціальної інфраструктури (зокрема, освітньої, медичної, енергетичної), екологічними наслідками, зростанням рівня бідності населення, ризиками продовольчої безпеки.

4. Визначення потреби України у невідкладній гуманітарній допомозі є необхідним кроком для подолання наслідків гуманітарної кризи, особливо в регіонах, звільнених від окупації або в яких тривалий час велись активні бойові дії. Станом на

кінець 2022 р. понад 17,7 млн українців відчували необхідність невідкладної гуманітарної допомоги, зокрема захисту потребувало понад 3,4 млн дітей. Основні проблеми лежать у площині порушення механізмів захисту вразливих груп населення, великої хвилі біженців, зростання ризиків захворювань, переривання процесу навчання дітей, насильства та підризу на боєприпасах.

5. Урядом України здійснено ряд законодавчих ініціатив для гарантування гуманітарної складової соціальної безпеки під час війни. Зокрема, визначено процедури виплати державних допомог, передбачено альтернативні способи їх виплати на випадок збоїв у роботі банківських установ, максимально спрощено програму житлових субсидій, запроваджено порядок і профінансовано надання допомоги на проживання ВПО. До вирішення гуманітарних проблем долучився і український бізнес, який, попри втрати, відновлює роботу й активно включається у волонтерські проекти.

6. Міжнародна гуманітарна допомога дозволила вирішити проблеми гострої фази соціальної кризи. За координації ООН до України скеровано кошти для термінового розміщення і харчування біженців, охорони здоров'я, забезпечення питною водою та засобами санітарії, захисту дітей, розмінування. UNICEF організувала відновлення роботи медичних закладів, психосоціальну підтримку дітей та жінок. Особливо цінним для адаптованої імплементації в українське правове поле є польський досвід організації соціальної допомоги, яка поєднала принципи соціальної справедливості та власних фінансових можливостей, ухваливши правові рішення для допомоги біженцям.

Дана публікація започатковує глобальну дискусію про роль і місце гуманітарних аспектів у гарантуванні соціальної безпеки держави, що потерпає від збройної агресії. Відповідно, у статті просувається ідея впливу згуртованої міжнародної спільноти на спільне подолання гуманітарної кризи, що сприятиме пошуку інклюзивних шляхів надання гуманітарної допомоги для відновлення задовільного рівня соціальної безпеки. Крім того, дослідження може бути корисним інституційним ініціаторам політики міжнародної співпраці для кращого усвідомлення природи виникнення соціальних загроз у сучасному суспільстві для взаємоузгодження справедливих, інтегрованих проектів соціального захисту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонюк В. П. Ризики і втрати людського капіталу внаслідок війни. *Економічний вісник Донбасу*. 2022. №1 (67). С. 110-116. [https://doi.org/10.12958/1817-3772-2022-1\(67\)-110-116](https://doi.org/10.12958/1817-3772-2022-1(67)-110-116)].

2. Бондаревська К. В. Моніторинг соціальної безпеки: концептуальне бачення та напрями імплементації. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2022. № 2 (02). С. 207-211. URL: <http://dees.iei.od.ua/index.php/journal/article/view/98>, <https://doi.org/10.32782/dees.2-34>.

3. Борейко Н. М., Параниця С. П. Соціальна безпека як потенціал розвитку регіону України. *Економіка та держава*. 2020. № 5. С. 123-126. DOI: 10.32702/2306-6806.2020.5.123.

4. Буняк Н. Соціальна безпека людини: сутність та шляхи забезпечення. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 37. 68-73 с.

5. Брифінг, присвячений розмінуванню деокупованих територій України. Державна служба України з надзвичайних ситуацій. 2022. URL: <https://dsns.gov.ua/uk/news/ostanni-novini>.

6. Дзьоба О. Г., Ставнича Н. І. Методичні засади оцінювання соціальної безпеки держави. *Економіка природокористування і сталий розвиток*. 2020. № 7 (26). С. 56-62. DOI: 10.37100/2616-7689/2020/7(26)/7.

7. Гнидюк І. В., Романовська Ю. А. Індикатори оцінки соціального забезпечення. *Сучасна інженерія та інноваційні технології*. 2022. №21 (2). С. 10-15. doi: 10.30890/2567-5273.2022-21-02-004.

8. Сутінки агрохолдингів: як війна змінює сільське господарство України. Інтелект розуму. 2022. URL: <https://mind.ua/en/publications/20245288-the-twilight-of-agro-holdings-how-the-war-transforms-the-agriculture-of-ukraine>.

9. Корисна інформація для ВПО. Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України. 2023. URL: <https://minre.gov.ua/informacziya/korysna-informacziya/korysna-informacziya-dlya-vpo/>.

10. Заява з нагоди Міжнародного дня інформування про мінну проблему та допомоги у протимінній діяльності. Міністерство закордонних справ України. 2022. URL: <https://mfa.gov.ua/news/zayava-mzs-ukrayini-z-nagodi-mizhnarodnogo-dnya-prosviti-z-pitan-minnoyi-nebezpeki-ta-dopomogi-v-rozminuvanni>.

11. Внутрішньо переміщені особи. Міністерство соціальної політики України. 2023. URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Vnutrishno-peremishcheni-osobi.html>.

12. Петкун С. М. Ціннісні основи соціальної безпеки в умовах цифрових трансформацій в Україні. *Наукові перспективи*. 2022. № 11 (29). С. 90-101.

13. Пішуліна О., Маркевич К. Ринок праці в умовах війни: основні тенденції та вектори стабілізації: аналітична записка. Київ : Центр Разумкова, 2022. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2022/07/18/2022-ANALIT-ZAPIS-PISHULINA-2.pdf>.

14. Пішуліна О., Юрчишин В., Маркевич К., Міщенко М., Добровольський Д. Соціально-економічні та гуманітарні наслідки російської агресії для українського суспільства. Київ : Центр Разумкова, 2022. 277 с.

15. Піскун І., Дуднік І. Адміністративно-правові аспекти застосування норм міжнародного гуманітарного права при проведенні міжнародних операцій з підтримання миру та безпеки. *Юридичний вісник*. 2022. №1 (62). С. 76-84.

16. Сааті Т. Л. Прийняття рішень за допомогою процесу аналітичної ієрархії. *Міжнародний журнал*

наук про послуги. 2008. №1 (1). С. 83-98. doi: 10.1504/IJSSCI.2008.017590.

17. Свидрук І. І., Клепанчук О. Ю., Підлипна Р. П. Забезпечення продовольчої безпеки засобами відновлення агропромислового ринку України. *Вісник ЛТЕУ. Економічні науки*. 2022. Вип. 69. С. 107-117.

18. Свидрук І. І., Сидорчук О. Г., Коцупей В. М., Саврас І. З. Соціологічні дослідження внутрішнього ринку та проявів лідерства в управлінській діяльності під час воєнного стану. *Підприємництво і торгівля* : збірник наукових праць ЛТЕУ. 2022. Вип. 34. С. 56-63.

19. Сей Д., Малиновська Н. Потенціал волонтерської діяльності як складової соціальної безпеки України. *Публічне управління та регіональний розвиток*. 2022. №15. С. 146-171. doi: 10.34132/pard2022.15.07.

20. Сидорчук О. Г. Соціальна безпека: державне регулювання та організаційно-економічне забезпечення : монографія. Львів : Львівський регіональний ін-т держ. управління, 2018. 492 с.

21. Собчак Я. Нова стратегія національної безпеки Республіки Польща. Кібербезпека в Польщі. 2021. С. 111-135. doi: 10.1007/978-3-030-78551-2_8. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-78551-2_8.

22. Стратегія розвитку системи національної безпеки Республіки Польща 2022. URL: https://www.epicos.com/sites/default/files//strategy_of_development_of_the_national_security_system_of_the_republic_of_poland_2022.pdf.

23. Фрадинський О. Фінансово-економічний механізм забезпечення соціальної безпеки в Україні. *Економіка та суспільство*. 2022. № (42).

24. Чечель А. О., Харланова Д. А. Соціальна безпека в Україні: індикатори оцінки на регіональному рівні. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. 2019. 30 (69), № 5 (1). С. 94-100.

25. Doing business after six months of war in Ukraine. ACC. 2022. URL: https://chamber.ua/wp-content/uploads/2022/08/Survey_Presentation_EN.pdf.

26. Аналіз ринку праці. ЕВА. 2022. URL: https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2022/05/Doslidzhennya_analiz-ryнку-pratsi.pdf.

27. Звіт про прямі збитки, завдані інфраструктурі внаслідок військової агресії Росії проти України за рік з початку повномасштабного вторгнення. KSE. 2023. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/03/UKR_Feb23_FINAL_Damages-Report-1.pdf.

28. Східна Україна є однією з найбільш забруднених мінами територій у світі. ОСНА. 2019. URL: <https://www.unocha.org/story/eastern-ukraine-one-areas-most-contaminated-landmines-world>.

29. Гуманітарна ситуація в Україні: заходи реагування УВКБ ООН, огляд наданої допомоги – 4 травня 2023 р. UNHCR. 2023. URL: <https://data.unhcr.org/en/documents/details/100529>.

30. Звіт про гуманітарну ситуацію в Україні, грудень 2022 р. UNICEF. 2023. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/media/29831/file/Ukraine-Humanitarian-SitRep-December-2022+.pdf>.

REFERENCES

1. Antoniuk, V. P. (2022), Ryzyky i vtraty liuds'koho kapitalu vnaslidok viny, *Ekonomichnyj visnyk Donbasu*, №1 (67), s. 110-116. [https://doi.org/10.12958/1817-3772-2022-1\(67\)-110-116](https://doi.org/10.12958/1817-3772-2022-1(67)-110-116)].

2. Bondarevs'ka, K. V. (2022), Monitorynh sotsial'noi bezpeky: kontseptual'ne bachennia ta napriamy implementatsii, *Tsyfrova ekonomika ta ekonomichna bezpeka*, № 2 (02), s. 207-211, available at: <http://dees.iei.od.ua/index.php/journal/article/view/98>. <https://doi.org/10.32782/dees.2-34>.

3. Borejko, N. M. and Paranytsia, S. P. (2020), Sotsial'na bezpeka iak potentsial rozvytku rehionu Ukrainy, *Ekonomika ta derzhava*, № 5, s. 123-126. DOI: 10.32702/2306-6806.2020.5.123.

4. Buniak N. (2022), Sotsial'na bezpeka liudyny: sutnist' ta shliakhy zabezpechennia, *Ekonomika ta suspil'stvo*, vyp. 37, 68-73 s.

5. Bryfinh, prysviachenyj rozminuvanniu de-okupovanykh terytorij Ukrainy. Derzhavna sluzhba Ukrainy z nadzvychajnykh sytuatsij (2022), available at: <https://dms.gov.ua/uk/news/ostanni-novini>.

6. Dz'oba, O. H. and Stavnycha, N. I. (2020), Metodychni zasady otsiniuvannia sotsial'noi bezpeky derzhavy, *Ekonomika pryrodokorystuvannia i stalij rozvytok*, № 7 (26), s. 56-62. DOI: 10.37100/2616-7689/2020/7(26)/7.

7. Hnydiuk, I. V. and Romanovs'ka, Yu. A. (2022), Indykatory otsinky sotsial'noho zabezpechennia, *Suchasna inzheneriia ta innovatsijni tekhnologii*, №21 (2), s. 10-15. doi: 10.30890/2567-5273.2022-21-02-004.

8. Sutinky ahrokhodnyhiv: iak vijna zmyniuie sil'ske hospodarstvo Ukrainy. Intelekt rozumu (2022), available at: <https://mind.ua/en/publications/20245288-the-twilight-of-agro-holdings-how-the-war-transforms-the-agriculture-of-ukraine>.

9. Korysna informatsiia dlia VPO. Ministerstvo z pytan' reintehratsii tymchasovo okupovanykh terytorij Ukrainy (2023), available at: <https://minre.gov.ua/informacziya/korysna-informacziya/korysna-informacziya-dlya-vpo/>.

10. Zaiava z nahody Mizhnarodnoho dnia informuvannia pro minnu problemu ta dopomohy u protyminnij diial'nosti. Ministerstvo zakordonnykh sprav Ukrainy (2022), available at: <https://mfa.gov.ua/news/zayava-mzs-ukrayini-z-nagodi-mizhnarodnogo-dnya-prosviti-z-pitan-minnoyi-nebezpeki-ta-dopomogi-v-rozminuvanni>.

11. Vnutrishn'o peremischeni osoby. Ministerstvo sotsial'noi polityky Ukrainy (2023), available at: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Vnutrishno-peremishcheni-osobi.html>.

12. Petkun, S. M. (2022), Tsinnisni osnovy sotsial'noi bezpeky v umovakh tsyfrovvykh transformatsij v Ukraini, *Naukovi perspektivy*, № 11 (29), s. 90-101.

13. Pischulina O. and Markevych K. (2022), Rynok pratsi v umovakh vijny: osnovni tendentsii ta vektory stabilizatsii: analitychna zapyska, Tsentri Razumkova, Kyiv, available at: <https://razumkov.org.ua/images/2022/07/18/2022-ANALIT-ZAPIS-PISHULINA-2.pdf>.

14. Pischulina O., Yurchyshyn V., Markevych K., Mischenko M., Dobrovols'kyj D. (2022), Sotsial'no-ekonomichni ta humanitarni naslidky rosij's'koi ahresii dlia ukrains'koho suspil'stva, Tsentri Razumkova, Kyiv, 277 s.

15. Piskun I. and Dudnik I. (2022), Administratyvno-pravovi aspekty zastosuvannya norm mizhnarodnoho humanitarnoho prava pry provedenni mizhnarodnykh operatsij z pidtrymannya myru ta bezpeky, *Yurydychnyj visnyk*, №1 (62), s. 76-84.

16. Saati, T. L. (2008), Pryjniattia rishen' za dopomohoiu protsesu analitychnoi ierarhii, *Mizhnarodnyj zhurnal nauk pro posluhy*, №1 (1), s. 83-98. doi: 10.1504/IJSSCI.2008.017590.

17. Cvydruk, I. I. Klepanchuk, O. Yu. and Pidlypna, R. P. (2022), Zabezpechennia prodovol'choi bezpeky zasobamy vidnovlennia ahropromyslovoho rynku Ukrainy, *Visnyk LTEU. Ekonomichni nauky*, vyp. 69, s. 107-117.

18. Cvydruk, I. I. Sydorchuk, O. H. Kotsujej, V. M. and Savras, I. Z. (2022), Sotsiolohichni doslidzhenia vnutrishn'oho rynku ta proiaviv liderstva v upravlins'kij diial'nosti pid chas voiennoho stanu, *Pidpryiemnytstvo i torhivlia* : zbirnyk naukovykh prats' LTEU, vyp. 34, s. 56-63.

19. Sej D. and Malynovs'ka N. (2022), Potentsial volonters'koi diial'nosti iak skladovoi sotsial'noi bezpeky Ukrainy, *Publichne upravlinnia ta rehional'nyj rozvytok*, №15, s. 146-171. doi: 10.34132/pard2022.15.07.

20. Sydorchuk, O. H. (2018), Sotsial'na bezpeka: derzhavne rehuliuвання ta orhanizatsijno-ekonomichne zabezpechennia : monohrafiia, L'vivs'kyj rehional'nyj in-t derzh. upravlinnia, L'viv, 492 s.

21. Sobchak Ya. (2021), Nova stratehiia natsional'noi bezpeky Respubliky Pol'scha. Kiberbezpeka v Pol'schi., s. 111-135, available at: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-78551-2_8. doi: 10.1007/978-3-030-78551-2_8.

22. Stratehiia rozvytku systemy natsional'noi bezpeky Respubliky Pol'scha (2022), available at: https://www.epicos.com/sites/default/files/strategy_of_development_of_the_national_security_system_of_the_republic_of_poland_2022.pdf.

23. Fradyns'kyj O. (2022), Finansovo-ekonomichnyj mekhanizm zabezpechennia sotsial'noi bezpeky v Ukraini, *Ekonomika ta suspil'stvo*, № (42).

24. Chechel', A. O. and Kharlanova, D. A. (2019), Sotsial'na bezpeka v Ukraini: indykatory otsinky na rehional'nomu rivni, *Vcheni zapysky Tavrijs'koho natsional'noho universytetu imeni V. I. Vernads'koho*, 30 (69), № 5 (1), s. 94-100.

25. Doing business after six months of war in Ukraine. ACC (2022), available at: https://chamber.ua/wp-content/uploads/2022/08/Survey_Presentation_EN.pdf.

26. Analiz rynku pratsi. EBA (2022), available at: https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2022/05/Doslidzhennya_analiz-ryнку-pratsi.pdf.

27. Zvit pro priami zbytky, zavdani infrastrukturi vnaslidok vijs'kovoї ahresii Rosii proty Ukrainy za rik z pochatku povnomasshtabnoho vtorhennia. KSE (2023), available at: https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/03/UKR_Feb23_FINAL_Damages-Report-1.pdf.

28. Skhidna Ukraina ie odnieiu z najbil'sh zabrudnenykh minamy terytorij u sviti. OCHA (2019), available at: <https://www.unocha.org/story/eastern-ukraine-one-area-most-contaminated-landmines-world>.

29. Humanitarna sytuatsiia v Ukraini: zakhody reahuvannya UVKB OON, ohliad nadanoi dopomohy – 4 travnia 2023 r. UNHCR. 2023., available at: <https://data.unhcr.org/en/documents/details/100529>.

30. Zvit pro humanitarnu sytuatsiiu v Ukraini, hruden' 2022 r. UNICEF (2023), available at: <https://www.unicef.org/ukraine/media/29831/file/Ukraine-Humanitarian-SitRep-December-2022+.pdf>.

Стаття надійшла до редакції 28 грудня 2023 року